

СУЧАСНІ ПІДХОДИ КЛАСТЕРНОГО РОЗВИТКУ В ЕКОНОМІЦІ КРАЇНИ

Військова агресія РФ проти України, розпочата 24 лютого 2022 р. зумовила значні втрати військових та цивільних громадян України, руйнування інфраструктури, що призвело до скорочення функціонування промисловості майже у за всіма видами економічної діяльності.

Постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022р. №326 затверджений Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, у якому зазначено, втрати підприємств: “14) економічні втрати підприємств — напрям включає втрати підприємств усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна, а також упущену вигоду від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності. Основні показники, які оцінюються: вартість втраченого, знищеного чи пошкодженого майна державних підприємств; вартість втраченого, знищеного чи пошкодженого майна підприємств недержавної форми власності; упущена вигода державних підприємств; упущена вигода підприємств недержавної форми власності; втрати державних підприємств від неоплачених товарів, робіт та послуг, наданих та спожитих на тимчасово окупованих територіях; втрати підприємств недержавної форми власності від неоплачених товарів робіт та послуг, наданих та спожитих на тимчасово окупованих територіях.”

Саме тому, сьогодні постає завдання відновлення промислового комплексу країни, що потребує залучення значних фінансових ресурсів. В цьому контексті вкрай важливим є питання щодо визначення пріоритетних напрямків, одним з яких може стати функціонування інноваційної інфраструктури, зокрема шляхом створення та розвитку наукових парків, кластерів, індустриальних парків та технопарків [1].

Як вказує світовий досвід, формування кластерів в останні десятиліття відбувається активно. Значна кількість кластерів функціонує у США - 380 од., Італії - 206, Великобританії - 168, Польщі - 161, Індії - 106, Франції - 96, Україні – понад 50 од., Данії - 34, Німеччині - 32, Нідерландах - 20, Фінляндії - 9 од. За особливостями їхнього розвитку кластери поділяють на дві групи. До першої групи особливостей розвитку кластерів відносять: конкурентні позиції на міжнародних/регіональних ринках, високий ступінь експортного потенціалу учасників кластеру; конкурентні переваги для розвитку кластера (вигідне

географічне положення; доступ до ресурсів (сировинні, трудові, фінансові тощо); наявність розвиненої інфраструктури; наявність учасників в процесі кластерної взаємодії, в тому числі на основі використання механізмів субконтрактації, партнерства підприємств з освітніми та дослідницькими організаціями.

Складовими другої групи розвитку кластерів є: наявність в регіоні конкурентних підприємств та переваг розвитку кластера; лідерство приватного сектору; залучення учасників кластерів та взаємодіючих інститутів; географічна концентрація і близькість до населених пунктів; продукція кластера орієнтована на експорт; широкий набір учасників і наявність "критичної маси"; наявність взаємозв'язків і взаємодії між учасниками кластерів; прояв процесу конкуренції всередині кластера; інноваційна спрямованість кластера; гнучкість складу і структури інституту; відкритість кластера як системи.

На основі проведеного аналізу особливостей функціонування кластерів, їх можна класифікувати за такими ознаками, як: територіальне охоплення; стадії розвитку кластера; ступінь новизни продукції, що виробляється; розміри; галузева приналежність; відмінності в структурі взаємозв'язків; ступінь інноваційності; роль в системі обміну і використання знань; наявність і ступінь розвитку елементів кластерної структури; рівень агрегації учасників кластера; співорганізація практико-орієнтованої фундаментальної науки; проектно-конструкторські розробки та інноваційна промисловість; характер галузі підприємств-учасників кластера.

Учасниками створення та функціонування кластера є: підприємства (організації, фірми), які спеціалізуються на пріоритетних видах економічної діяльності; фірми-постачальники товарів/послуг для профільних підприємств; підприємства (організації, фірми), що займаються обслуговуванням галузей загального користування; організації ринкової інфраструктури (консалтингові, аудиторські, страхові, кредитні тощо); некомерційні та громадські організації, об'єднання підприємців, торгово-промислові палати; науково-дослідні та освітні організації; організації інноваційної інфраструктури, інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва; центри та агентства з розвитку підприємництва, регіонального та муніципального розвитку, залучення інвестицій, агентства з підтримки експорту товарів, державні та муніципальні фонди підтримки підприємництва, фонди сприяння кредитуванню тощо.

Створення кластера відбувається за одним із декількох існуючих сценаріїв: "знизу вгору" (окремі проекти і програми, інтегруючі потенційні учасники кластера); "зверху вниз" (створення органів дорадчої діяльності та моніторингу, стратегії розвитку кластера); змішаний (поєднання особливостей двох шляхів "знизу вгору" і "зверху вниз").

Серед інструментів підтримки створення та розвитку кластерів, які широко використовуються в країнах світу, є: законодавче забезпечення захисту прав інтелектуальної власності та авторських прав; спрощення процедури оподаткування для підприємств (Японія); надання позик, у тому числі без виплати відсотків (Швеція); цільові дотації на науково-дослідні розробки (майже у всіх розвинених країнах); створення фондів впровадження інновацій з урахуванням можливого комерційного ризику (Велика Британія, Німеччина, Нідерланди, Франція, Швейцарія); надання безоплатних позичок, які досягають 50% витрат на впровадження нововведень (Німеччина); зниження ставки державного податку для індивідуальних винахідників і надання податкових пільг (Австрія, Німеччина, США, Японія), створення інфраструктури та економічного страхування (Японія); пряме фінансування (50,0% витрат на створення нової продукції і технологій в США і Франції); відстрочка сплати або звільнення від податку в разі, якщо винахід причетний до енергоефективності (Австрія); безкоштовне ведення діловодства за заявками від індивідуальних винахідників, надання безкоштовних послуг патентних повірених, звільнення від сплати податку (Німеччина, Нідерланди), запровадження державних програм щодо зниження ризиків і відшкодування ризикових збитків (Японія); програми пошуку і залучення іноземних фахівців (Австралія, США, Японія).

Створення та розвиток кластерів відіграє важливу роль у формуванні економічного середовища регіону, оскільки в залежності від типів вони сприяють: активізації інноваційної діяльності за рахунок накопичення в кластерах знань комерційного та виробничого характеру; створення інновацій завдяки внутрішньої конкуренції між виробниками кластеру; прискорення впровадження інновацій в наслідок співробітництва між виробниками та постачальниками тощо; розвитку високотехнологічних галузей промисловості (країни ЄС, США); зростанню ВВП, податкових надходжень до бюджетів внаслідок залучення інвестицій, у тому числі іноземних, коштів місцевих бюджетів для фінансування інноваційних проектів розвитку технологій і інфраструктури в межах проектів державно-приватного партнерства, взаємне кредитування учасників кластеру тощо; активізації розвитку малого та середнього бізнесу в старопромислових регіонах (Італія, США), за рахунок формування відносин субконтрактінгу (аутсорсінгу), відкриття нових зон підприємництва у виробничому ланцюгу кластеру; зростанню частки експорту виробленої продукції (Канада, Нова Зеландія, США); створенню унікальних можливостей щодо підготовки висококваліфікованих спеціалістів поза межами галузевої підготовки (обмін досвідом, центри кластерного навчання та ін.).

Що ж стосується України, то держава в воєнний та повоєнний періоди зацікавлена у створенні кластерів, оскільки їх функціонування сприятиме:

- здійсненню структурної перебудови реального сектору економіки за

рахунок розвитку наукоємних і високотехнологічних виробництв;

- посиленню інноваційної активності промислових підприємств за рахунок кооперації між науково-дослідним та виробничим сектором, розвитку державно-приватного партнерства в інноваційній сфері, залучення висококваліфікованих кадрів, розвитку аутсорсінгу та ін.;

- розвитку міжрегіональних зв'язків у напрямку створення та функціонування кластерів, усуненню диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів;

- підвищенню конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості регіону;

- забезпечуватиме високий рівень та якості життя населення та ін.

До основних завдань, які необхідно вирішити в напрямку функціонування кластерів в Україні в воєнний період слід віднести:

- дослідити наслідки воєнних дій для розвитку кластерів в Україні;

- пошук фінансових можливостей, особливо враховуючи те, що відновлення інфраструктури має здійснюватися у максимально стислі строки;

- створення та розвиток кластерів (розробка нормативно-правової бази щодо створення та функціонування кластерів, зокрема визначити на законодавчому рівні поняття “кластер”, “кластерна політика”, “кластеризація”; створення та реалізація державних програм сприяння розвитку кластерів; створення Реєстру кластерів в Україні);

- розвиток кластерних зв'язків та мережевого співробітництва (залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в пріоритетні види економічної діяльності; формування і просування кластерних ініціатив; розвиток людського капіталу та вирішення гуманітарних проблем; економічна освіта суб'єктів кластеру та спеціалістів навчальних закладів; фінансування спільних наукових досліджень; створення інформаційного поля для суб'єктів кластеру; розміщення державного замовлення на продукцію, що виробляють підприємства на території кластеру; контроль якості продукції і послуг, які постачаються виробниками кластеру в рамках програми державної закупівлі; створення інфраструктурного забезпечення кластерних зв'язків; взаємодія місцевих органів влади з суб'єктами кластеру; трансфер технологій у кластері та ін.);

- розвиток та формування видів промислової діяльності з вищою доданою вартістю (визначення пріоритетних секторів промисловості; створення кластерних об'єднань та інших форм організації інноваційної діяльності; підготовка та надання пропозицій щодо запровадження пільгового режиму оподаткування для підприємств, що виробляють високотехнологічну та інноваційну продукцію за рахунок власних інвестиційних ресурсів, шляхом внесення відповідних змін до Податкового кодексу України);

- реалізація Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом, яка відкрила можливості отримання донорської фінансової підтримки, залучення кредитних коштів від міжнародних фінансових організацій на програмних принципах;
- розробка моделей використання механізму державно-приватного партнерства з метою залучення недержавних інвестиційних ресурсів для розвитку кластерів, перш за все забезпечення території необхідною інфраструктурою;
- законодавче визначення механізму створення транскордонних кластерів, які можуть стати дієвим механізмом прискорення євроінтеграційних процесів та повоєнного відновлення економіки України. Зокрема, укладання на рівні урядів країн-учасниць двосторонніх угод про створення транскордонних кластерів, узгодження стратегій і планів розвитку національних частин транскордонних кластерів. Досвід функціонування таких структур в окремих прикордонних регіонах ЄС свідчить про їх позитивний вплив на соціально-економічний розвиток та міжнародне співробітництво країн-учасниць, стимулювання ділової активності, надходження інвестицій і вирішення проблем зайнятості на прикордонних територіях.

Список використаних джерел:

1. Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації [Електронний ресурс]: [http:// www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text](http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text)

Бондар О.В., аспірант

Науковий керівник: к.е.н., доц. Сторожук О.В.

*Центральноукраїнський національний технічний університет,
м. Кропивницький, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІД ЧАС ВІЙНИ: МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Управління персоналом в усі часи є ключовим питанням в управлінні підприємствами. Війна в Україні поставила безпрецедентні завдання для організації робочого процесу, підтримки та збереження персоналу, мотивації.

Гостроту ситуації з людськими ресурсами в Україні ілюструють цифри: за експертними оцінками (Міжнародної організації праці та Європейського управління праці) понад 6,4 млн українців виїхали за кордон після 24 лютого 2022 року. Біля 7,7 млн осіб стали внутрішньо переміщеними особами [1]. Мотиваційні аспекти управління персоналом на вітчизняних підприємствах і в організаціях у 2022 році характеризуються наступними даними (рис 1).